يو ازي په لفظي ورته والي باندې بسنه کېږي، په هغه حال کې دا هم ويل کېدلی شي چې پاړسوانه ممکن له پښتو نه راوتلې وي، خو دغه حکم هغسې د منلو وړ نه کېږي، لکه د مارګن ستېرن حکم چې د منلو وړ نه دی.

ساکا او ستيان سره بېل ټبرونه وو:

ساکا هم د قوموالي او هم د ژبې له نظره له پښتنو سره ډېر نږدې دي او شايد په اصل کې سره يو وي، يا پښتانه د ساکا کومه څانګه وي، دغه موضوع به وروسته پوره وڅېړله شي. دلته به ساکا په عمومي ډول معرفي شي په سر کې به دغه موضوع روښانه شي چې د ډېرو پوهانو ليکنې يې ګډې وډې کړي دي او هغه دا چې ستيان او ساکا دواړه يو قوم او اريايي دي، په داسې حال کې چې دوی په واقع کې سره بېل قومونه دي او ستيان لا اريايي نه دي، خو دوی هېرودوت د وخت راهيسې يو قوم ګڼل شوي دي ځکه چې په هغه وخت کې د پارس خلکو ستيان ساکا بلل. د هېرودوت په وينا "ساکا (Sacae) چې ستيان (Scythians) دي لوړې مخروطي ډوله جګې خولۍ په سر کوي. دوی پرتګونه اغوندي او ځای ليندي او چړکۍ او پر هغو برسېره تبرګي ګرزوي، چې دوی يې ساګاريس (Sagaris) بولي. دوی اميرګايان (Amyrgian) ستيان

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

وو، خو ساکا ورته ویل کېده ځکه چې پاړسوو ان ساکا ته ستیان وایي.[۴۷] "

دا چې ستیان او ساکا سره بېل ټبرونه وو، د شلمې پېړۍ په پای کې د قبرونو په لوځېدلو سره تثبیت شوی، دوی په بېلو سیمو کې خواره وو او ژوند لارې یې هم سره بېلې وې. دوو انسان پېژندونکو ګوردن چایلد او کم بال (J.D.Kimball) دغه واقعیت تثبیت کړی او د لرغوني زماني جغرافیه پوه ستړابو (Strabo) ستیان په اروپا کې په نښه کړي، په داسې حال کې چې د ساکا خلکو لومړنۍ مینه د لویدځې التای (Altai) غرونو او د کسپین ترمېنځ سیمې وې او ددغو دواړو ټبرونو ژوند لارې او کلتور هم سره متفاوت وو.

لکه چې دمخه ویل شوي ستیانو د روسیې په سهیل کې د سمریانو (Cimmerians) دولت ړنګ کړ او دوه پېړۍ یې واکمني وکړه او بیا د اثور امپراتورۍ ته ننوتل او د پارس له لویدیځ نه یې تر مصر پورې یرغلونه کول[۴۸].وروسته اریایي قوم سرمه تیان (Sarmatians) پر دوی غالب شول او دوی د لویدیځ پر لور لاړل. ګوردن

چایلډ د ارکیالوجي شواهدو له مخې وایي، چې ستیان له ختیځ نه بلغاریې، هنګري او ختیځ جرمني ته د یرغلګرو په توګه ننوتل. دی هم وایي، چې ستیانو په سهیلي روسیې کې دوه پېړۍ واکمني کړې[۴۹]. نامتو

SABAWOON.COM

جغرافيه پوه ستترابو (د زوکړې کال مخزېږدي ۲۴) د لويديځې اروپا په راين (**Rhine**) او برتانيې ته نژدې [۵۰] د ستيانو يادونه کوي. دا به د اتلانتيک سمندرو چې ستيان يې په پای کې پرځای و درول، چې څو پېړۍ دمخه له منګوليا نه د لويديځ په لور د کوچيانو په توګه خوځېدلي او په زېږدي لومړۍ پېړۍ کې يې له خپلو کورنيو سره ځانونه لويديځې اروپا ته ورسول او بيا ورک شول.

د چايلډ په وينا د ستيانو په اړه ژبني شواهد دغومره لږ دي، چې د هغوله مخې د دوی په اړه هېڅ ډول حکم نه شي کېدلی. هنر يې د اريايانو له هنر څخه اغېزمن و، خو هغه ځانله ځانګړتيا لرله. خو د ستيانو د مړو خښولو رواجونه په څرګند ډول د غسې غير اريايي او غير هندي وو، چې د اريايانو له هېڅ ځانګې سره جوړ نه راتلل. د مشر په ګور باندې به د هغه مېرمنې او نوکران وژل کېدل او د وير کوټې شاوخوا به اسونه سوري کېدل او نبغ درول کېدل. دغه رواجونه د لوړې اسيا په غير اريايي کوچيانو کې په ټولو دورونو کې د منيانو (**Minns**) غوندې ليدل شوي دي. د دغو ځانګړتياوو له مخې ګوردن چايلډ "ستيان د هونانو، تارتارانو او پيشنګزانو (**Peschenegs**) مخکښان "ګڼي او په دې کې هېڅ شک نه کوي [۵۱]. د مړي په سر دغه روايت په اصل کې د هېرودوت روايت دی. د

SABAWOON.COM

تورات اجوج ماجوج همدغه ستیان دي او په قرآن مجید کې دوی د ځمکې پر سر مفسدان ګڼل شوي دي.

له دغې شرحې نه جوته ده، چې ستیان نه یوازې ساکا او اریایي نه وو، له پښتنو سره په چم ګاونډیتوب کې هم نه اوسېدل. په داسې حال کې چې ساکا او پښتانه هم په ژبه او هم په قومي جوړښت کې سره ډېر نزدې وو.

ساکا د سپین پوټکو اریایانو یو لوی ټبر یا د څو لویو ټبرونو یو لوی کانفدریشن یا لوی اتحاد وو، چې له مخزېږدې اتمې نه تر دریمې پېړۍ پورې د ارال له لوی ډنډ نه نیولی په سغدیانه او فرغانه کې آن تر کانسو (**Kansu**) پورې د تیان شان (**Tien Shan**) د غرو دواړو خواوو او د التای په غرنیو درو او پراخو دښتو کې خپاره وو او کوچیاني ژوند یې لاره. کم بال لا وایي، چې په دغو نزدې وختونو کې د ساکا د خلکو ګورونه ان د منګولیا د التای د غرونو په سهیل کې هم موندل شوي دي(۵۲). تاریخپوه رنه ګروسې (**Rene Grousset**) هم وایي چې له عیسوي کال نه دمخه ساکا په فرغانه او کاشغر ته نزدې د تیان شان د غرو په دواړو خواوو کې اوسېدل. دی هم د کم بال په شان وایي، چې د تیان شان او د تارم (**Tarim**) حوضه آن تر اتمې زېږدې پېړۍ پورې د هندو اروپایي ژبو سیمې وي. په دې ډول د ترک او مغلو د قومونو پراخه سیمه د

هندو اروپايي ژبو ويونکيو سيمه هم وه، چې يوچيان، ساکا او سرمه تيان يې لوی ټبرونه وو او ترفان، کاراښار يا کار شهر (Kara Shahr) او کوچا (Kucha) د دوی مهمې سيمې وې. کاشغر ته نږدې يې ختيځ اريايان او په کيوچووان (Kiuchuan) کې د کوچا اريايان تخاريان وو، چې يوچيان ورته منسوب وو. دا اورل ستاين (Avrel Stein) و، چې په شلمې پېړۍ کې په ختن کې يې د ساکا ژبه کشف کړه چې "ختيځه ايراني" ده[۵۳]. په دغو سيمو کې د اريايي ټبرونو دغه شته والی هغه نظر پياوړی کوي، چې وايي د اريايانو اصلي هېواد د چين او منګوليا سهيل کې ګان سو يا کان سو کې لټوي[۵۴].

کم بال د لومړي داريوش د وخت د ليکنو له مخې وايي، چې په هخامنشي دوره کې ساکا شايد د دغو دريو سترو ټبرونو يو کنفدرېشن و: مساګيتای (Massagetae)، هاماورګه (Haumavarga) او تګراکس هارده (Tigraxhauarda). مساګيتای په فرغانه کې اوسېدل او د مېشته کېدلو په حال کې وو. هاماورګه له سردريا نه اخوا سغديانه نيولې وه او تګراکس هارده د کسپين په ختيځه کې په دهستان کې اوسېدل[۵۵]. فرای د ساکا ټبرونه د زړې پارسو د ليکنو له مخې په دې ډول ښيي: ساکا هاماورګه، ساکا پارادريا (له سين نه اخوا)، ساکا تيګراخاده (Tigrakhauda) د مخروطي جګو خوليو

SABAWOON.COM

Web Publication www.sabawoon.com - All Rights Reserved by Prof. M. Hassan Kakar PHD

خاوندان)، ساکا پاراسغدام (Saka Para Sugdam) او د هوارو ساکا[۵۲]. د ساکا د هېڅ ټبر سیمه په دقیق ډول په ګوته کېدلی نه شي. دغومره ویل کېدلی شي چې ساکا په هخامنشي دوره کې د لویدیځ کاشغر، ختیځ کسپین او سردریا یا جیحون ترمنځ سیمو کې کوچیانی ژوند لاره او کلي او ښارونه یې نه لرل او د اپیساکوی (Apaisakoi) خانګې یې په فرغانه کې کرنه کوله او ماهي نیول.

ساکا او هخامنشي امپراتوري:

د ساکا اړیکي له هخامنشیانو سره له پیل نه ترخه وو. سیروس غوښتل چې د اراکس (Araxes) سین یا سردریا (جیحون) د هغه د امپراتوري ختیځه پوله وي. دا د مساګیت ساکا سیمه وه او د هغو واکمنې تومیریس (Tomyris) ورته ځواب واستوه چې د دوی د هېواد د لاندې کولو تکل ونه کړي. د هېرودوت په وینا سیروس هغې ته د واده وړاندیز وکړ، خو هغه پوهېدله چې دی غواړي په دغه پلمه د دوی هېواد لاندې کړي. بیا نو د سیروس، د هخامنشي امپراتوري مؤسس او د مساګیتانو ترمېنځ جګړه ونښته او "د مساګیتانو دریمه برخه پوځ په دوی توی شول او د سیروس د پوځ هغه برخه چې یې شاته پرې ایښې وه، د هغوی له مقاومت سره سره

SABAWOON.COM